

اداره آموزش و پرورش شهرستان نیشابور
مؤسسه فرهنگی آموزشی امام حسین (ع)
دبیرستان دخترانه امام حسین (ع) - دوره دوم متوسطه
«جشنواره علمی پژوهشی تا ثریا»

اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش

استاد راهنما:

مریم قدسی

پژوهشگران:

فاطمه دهنوی، الهام الهی

پایه دهم - رشته علوم انسانی

دی ماه ۱۳۹۸

چکیده

اقتصاد مقاومتی برای آماده‌سازی جامعه و مردم برای رویارویی با مشکلات اقتصادی است. مقاله حاضر به بررسی نقش نظام آموزش و پرورش در راستای ایجاد اقتصاد مقاومتی در جامعه با آموزش و همکاری با دانش‌آموزان و دیگر کارکنان این سازمان که به صورت عملی و متون نظری مرتبط با موضوع و تجمیع نظرات پژوهشگران و کارشناسان انجام گردیده است. در نتیجه آموزش و پرورش از طریق فضای مجازی به دلیل جذابیت بالا، تدوین الگوی تأمین منابع و امکانات مورد نیاز، برگزاری مسابقات در راستای اقتصاد مقاومتی و راهکارها، افزایش بهره‌وری در بین کارکنان و دانش‌آموزان، استفاده از ملزومات تولیدات داخلی، گسترش فرهنگ صرفه‌جویی، پیشبرد اقتصاد دانش‌بنیان و اجرای نقشه جامع علمی کشور، اصلاح الگوی مصرف، الگودهی رفتاری از طریق کارکنان، کارهای فوق برنامه در ارتباط با اقتصاد مقاومتی، ترویج سبک زندگی اقتصادی و رفتارسازی اقتصادی، انجام پژوهش‌های مرتبط و ارتباط با سایر نهادها در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی، نقش ایفا نماید. بهتر است که در امر مهم اقتصاد مقاومتی از ابتدا یعنی پیش‌دبستانی‌ها آغاز به کار کرد و آموزش و پرورش برنامه‌های خود را با جذابیت بالا و متناسب با هر مقطع از دانش‌آموزان پیاده‌سازی کند.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد مقاومتی، آموزش و پرورش، برنامه درسی

۲	چکیده
۱	مقدمه
۲	اهمیت و ضرورت پژوهش
۵	هدف پژوهش
۵	سؤالات پژوهش
۵	ادبیات و پیشینه پژوهش
۶	روش جمع‌آوری اطلاعات
۷	تعریف اقتصاد مقاومتی
۸	تاریخچه اقتصاد مقاومتی
۸	نقش آموزش و پرورش در تحقق اقتصاد مقاومتی
۱۰	جایگاه آموزش و پرورش در اقتصاد مقاومتی
۱۱	نظام آموزش عملی
۱۲	نقش آموزش و پرورش و معلمان در ایجاد و ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی
۱۲	روش‌های ایجاد اقتصاد مقاومتی در مدارس
۱۴	نتیجه‌گیری
۱۶	پیشنهادات
۱۷	منابع

مقدمه

اقتصاد ایران همواره با موانع و مشکلاتی روبرو بوده است. اولین مشکلی که اقتصاد کشور ایران و شاید دیگر کشورها را تهدید می‌کند مسئله تورم است. مشکل دیگر نیز بیکاری جوانان و به‌ویژه فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است. در این میان همه می‌دانیم آموزش و پرورش رکن اساسی توسعه است. آموزش افراد نوعی سرمایه‌گذاری ملی است و هر کشوری که در این راه تلاش بیشتری نماید بدون شک از رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی بیشتری در آینده برخوردار خواهد شد، سرمایه انسانی که در نتیجه آموزش حاصل می‌شود از مهم‌ترین عوامل رشد و توسعه اقتصادی است (سعیدی کیا، ۱۳۹۴). اقتصاد مقاومتی مسئله اصلی حال حاضر نظام اسلامی در عرصه اقتصاد است. امروز و بیش از هر زمان دیگر اقتصاد زمینه رویارویی کشورها با یکدیگر گشته است. رقابت نفس‌گیر و تقسیم‌کارهای پیدا و پنهان اقتصادی در عرصه بین‌الملل، واقعیت دهه‌های آغازین قرن بیست و یکم در دنیاست. در این میان اقتصاد ایران که سودهای بزرگی در سر دارد، لازم است با نسخه‌ای متفاوت و بومی نسبت به آنچه توسط نظریه‌پردازان اقتصادی بین‌المللی ارائه می‌شود، برای خود راهی متمایز و متناسب برگزیند که بتواند در عین غلبه بر موانع، پیشرفت اقتصادی روزافزونی را نیز تجربه نماید (طغیانی، ۱۳۹۴)؛ با توجه به اطلاعات بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول ایران با وجود تحریم‌های جهانی در جایگاه هجدهم از نظر قدرت خرید قرار دارد که نشان‌دهنده موفقیت نسبی اقتصاد مقاومتی تاکنون بوده است (قیومی پور، ۱۳۹۷).

از عمده‌ترین نهادهای فرهنگی رسمی کشور در فرهنگ‌سازی نسل آینده کشور و خانواده‌ها آموزش و پرورش نقش ایفا می‌کند. تحقق سیاست‌های اقتصادی بر روش روحیه مشارکت و سبک زندگی و الگوی مصرفی درست و گفتمان‌سازی که پرورش و نهادینه‌سازی آن‌ها در محدوده وظایف آموزش و پرورش قرار می‌گیرد. جایگاه مهم نظام آموزش و پرورش در اجرای طرح‌های مهم و کلان در سطح کشور از راه‌های مختلف به‌خصوص مسیر آموزش و فرهنگ‌سازی همواره مورد توجه تصمیم‌گیران بوده است. در زمینه‌ی اجرای موفق و تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی نیز آموزش و پرورش با توجه به گستره‌ی وسیع آن در میان اقشار مختلف جامعه، نقش بسیار مهمی می‌تواند ایفا نماید. لذا هدف پژوهش حاضر بررسی چگونگی ایفای نقش

آموزش و پرورش در امر مهم تحقق اقتصاد مقاومتی است. ایفای نقش آموزش و پرورش در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی با توجه به تنوع کارکردهای این نظام، می‌تواند در حوزه‌های مختلف مورد بررسی قرار گیرد. اگرچه حوزه‌های مختلف کارکردی آموزش و پرورش در این زمینه بسیار به هم مرتبط و هم‌راستا است و تفکیک آن کاری دشوار است. (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

اهمیت و ضرورت پژوهش

واژه مقاومت به استعداد بازیابی و برگشت به وضعیت اولیه سیستم بعد از مواجه شدن با تکانه (شوک) اشاره دارد و اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که توانایی مقابله با شوک‌های وارده و قابلیت انعطاف در شرایط مختلف و توانایی عبور از بحران را داشته باشد (دانش جعفر، ۱۳۹۲).

با توجه به اهمیت و جایگاه اقتصاد مقاومتی، برای آموزش باید از پیش دبستانی‌ها آغاز کرد. عنایت به تربیت اقتصادی در معنای وسیع آن نیز باید به‌طور جدی پیگیری گردد البته به نحوی که با فلسفه تعلیم و تربیت عمومی همخوان باشد. گنجاندن و تقویت سرفصل‌های مرتبط با این حوزه در کتاب‌های درسی پایه‌های مختلف تحصیلی (برنامه درسی آشکار) برای آشنایی با مفاهیم اولیه اقتصاد مقاومتی، یکی از راهکارهایی است که اجرایی کردن آن چندان دور از ذهن به نظر نمی‌رسد. از جمله رفتار معلمان (برنامه درسی پنهان) تأثیرات قابل توجهی بر مخاطبین خود می‌تواند بگذارد. علاوه بر برنامه درسی آشکار و اولیای مدرسه و روابط بین دانش‌آموزان نیز تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری فرهنگی دانش‌آموزان دارد.

چه بسا اثری که دانش‌آموزان به‌ویژه در سنین پایین‌تر از برنامه درسی پنهان در این رابطه بپذیرند، بیش از بخش رسمی و آشکار برنامه‌های مدرسه باشد (مروجی، ۱۳۹۶).

تربیت اقتصادی بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی یعنی بعد اقتصادی و معیشتی انسان‌هاست (مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰).

در سال‌های اخیر معیشت مردم و معضلات اقتصادی مهم‌ترین چالش‌های کشور می‌باشند. در مسیری که رهبر انقلاب برای مسئولان و مردم ترسیم نموده است کلیدواژه‌هایی مانند اصلاح الگوی مصرف، همت مضاعف و کار مضاعف، جهاد اقتصادی و حمایت از تولید، کار و سرمایه ایرانی، اقتصاد مقاومتی، اقدام و

عمل؛ پایه‌های پیشرفت و تعالی اقتصادی کشور را تشکیل می‌دهند. اگر در ماهیت مفاهیم فوق‌الذکر تأمل نماییم درمی‌یابیم که علی‌رغم این که جهت اصلی این مفاهیم، اهداف اقتصادی کشور را نشان می‌دهند اما لازمه‌ی تحقق هر کدام از آنها ایجاد بسترهای اجتماعی و فرهنگی متناسب با هر کدام است و همین عامل باعث می‌گردد که سیاست‌گذاری کلان فرهنگی اجتماعی کشور به سمت بررسی و اصلاح وضعیت اقتصادی کشور و معیشت مردم سوق نماید. نظام آموزش و پرورش کشور با در اختیار داشتن بیشترین و مهم‌ترین زمان برای اثرگذاری در تفکر و عملکرد افراد جامعه از سنین کودکی تا مقطع مهمی از رشد در دوره نوجوانی منبع مهمی برای زمینه‌سازی هرگونه تحولی در با هر موضوعی در جامعه است. این نهاد با پوشش مستقیم و غیرمستقیم جمع کثیری از آحاد جامعه به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین گروه‌های مرجع کشور ظرفیت فراوانی را برای فرهنگ‌سازی درباره اقتصاد مقاومتی را دارد. برنامه‌ریزان و مسئولان نظام آموزش و پرورش نیز بر ضرورت توجه به این ظرفیت در دستگاه تحت امر خود واقفاند و در سال‌های پس از مطرح‌شدن بحث اقتصاد مقاومتی به نقش این نهاد در بهینه‌سازی روندها و ساختارها و فرهنگ‌سازی از طرق مختلف اشاره داشته‌اند (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

جریان اقتصاد مقاومتی برای جاری شدن در جامعه نیازمند تحقق بسترهای فرهنگی مناسب است، درواقع بدون ایجاد و ترویج این بسترها نمی‌توان انتظار داشت این رویکرد در اقشار مختلف مردم که تعیین‌کننده‌ترین نقش را در اقتصاد دارا هستند نهادینه و به مرحله اجرا درآید. بی‌شک پس از پذیرفتن نگاه فرهنگی به اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک از پایه‌های تحقق این مهم در سطوح مختلف جامعه، آموزش و پرورش در جایگاه اصلی‌ترین محمل شکل‌گیری و ترویج خطوط فرهنگی کشور مورد توجه خواهد بود. آموزش و پرورش با در اختیار داشتن بیشترین زمان برای اثرگذاری بر افراد جامعه از سنین کودکی تا مقطع مهمی از رشد در دوره جوانی منبع مهمی برای فرهنگ‌سازی است (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

مسئله اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش در سالیان گذشته همواره مدنظر برنامه‌ریزان اقتصادی و اجتماعی کشورهای مختلف قرار داشته و برای اجرایی، نمودن آن سیاست‌گذاری هدفمندی را در عرصه‌ی نظام آموزشی و فرهنگی تدارک دیده‌اند (کلانتری، ۱۳۹۱).

بررسی آمار بهره‌وری نیروی انسانی در ایران و مقایسه با سایر کشورها نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب کشور در حال حاضر در این شاخص است. ضرورت آگاه‌سازی و توانمندسازی معلمان و مدیران مدارس در این وضعیت بیش از پیش مهم و بارزش تلقی می‌گردد. لذا برگزاری رده‌های ضمن خدمت به صورت عملیاتی، کارگاه‌های آموزشی، نشست‌های تخصصی و علمی و برگزاری اردوهای کوتاه‌مدت به منظور بازدید معلمان و دانش‌آموزان از مراکز تولیدی و علمی که بتواند فرایندهای تولید علم و کالا را مشاهده کنند و در مورد دانش و توانش تولیدکنندگان کشور ما به دید و بینش مناسب برسند، می‌تواند در تحقق این مهم مفید باشد (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

هدف پژوهش

بررسی چگونگی ایفای نقش آموزش و پرورش در امر مهم تحقق اقتصاد مقاومتی

سؤالات پژوهش

آیا آموزش و پرورش در تحقق امر مهم اقتصاد مقاومتی می‌تواند مؤثر واقع شود؟

آموزش و پرورش از چه راه‌هایی می‌تواند به صورت مستقیم و غیرمستقیم در اقتصاد مقاومتی اثرگذار باشد؟

نقش آموزش و پرورش در ساخت یک جامعه در راستای اقتصاد مقاومتی؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

انصاری (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش؛ برنامه اقدام به این نتیجه رسید که راهبردهای گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد، افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی و برابر سازی دسترسی به فرصت‌های آموزشی و بهره‌مندی از آموزش، به ترتیب دارای اولویت بوده و در پایان سیاست‌ها و اقدامات نیز اولویت‌بندی شدند.

سلطانی نژاد (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان نقش نظام آموزش و پرورش در تحقق اقتصاد مقاومتی به این نتیجه رسید که آموزش و پرورش از طریق: اولویت دادن به اصول اقتصاد مقاومتی در تدوین اهداف، تدوین الگوی تأمین و تخصیص منابع مالی بر مبنای اصول اقتصاد مقاومتی، انتصاب مدیران با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اعمال مدیریت کیفیت فراگیر و افزایش بهره‌وری، تأمین ملزومات از تولیدات داخلی، تبیین ابعاد و ایجاد گفتمان اقتصاد مقاومتی « در بین کارکنان و دانش‌آموزان، گسترش عدالت اجتماعی، پیشبرد اقتصاد دانش بنیان و اجرای نقشه جامع علمی کشور، توانمندسازی کارکنان، آموزش مستقیم دانش‌آموزان از طریق برنامه درسی رسمی، محتوای برنامه‌ی درسی، راهبردها و روش‌های یاددهی یادگیری، از طریق ارزشیابی، توسعه‌ی مهارت‌آموزی، ایجاد نگرش مثبت در حوزه‌ی اقتصادی، فضاهای آموزشی و مجازی، مواد و رسانه‌های آموزشی، توجه ویژه به تربیت اقتصادی، اصلاح الگوی مصرف، الگودهی رفتاری از طریق

کارکنان، فعالیتهای مکمل و فوق‌برنامه، جلسات انجمن اولیا و آموزش خانواده، ارائه‌ی بسته‌های آموزشی و فرهنگی، ترویج سبک زندگی اقتصادی و رفتارسازی اقتصادی، انجام پژوهش‌های مرتبط و ارتباط با سایر نمادها در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی، نقش ایفا نماید.

طغیانی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان درآمدی بر اقتصاد مقاومتی و آموزش و پرورش به این نتیجه دست‌یافت نتیجه اینکه یک نظام آموزشی مسئول وزنده نمی‌تواند متناسب با اقتصاد مقاومتی عمل نکند. کارکرد نظام آموزشی آن است که کودکان و نوجوانان و جوانان یک کشور را متناسب با شرایط و نیازهای تاریخی آن برهه تربیت کند.

روش جمع‌آوری اطلاعات

روش جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق به روش کتابخانه‌ای بوده و همچنین استفاده از مقالات علمی – پژوهشی و کتب معتبر علمی و متون چاپی نمایه شده در بانک‌های اطلاعاتی و اینترنت بود.

تعریف اقتصاد مقاومتی

برای مفهوم اقتصاد مقاومتی، تعاریف متفاوتی ارائه شده که هر کدام از جنبه‌ای به این موضوع نگاه کرده‌اند. در این میان، تعریف جامع و کامل از اقتصاد مقاومتی را خود رهبر فرزانه انقلاب ارائه داده‌اند. ایشان در دیدار با دانشجویان فرمودند: «اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد.» بدین منظور در اقتصاد مقاومتی، اداره مدارس به صورت مشارکت بخش خصوصی - دولتی موجب می‌شود بخش خصوصی بتواند با تنظیم قرارداد مطابق با استانداردهای آموزشی تعریف‌شده از سوی وزارتخانه فعالیت کند. به طوری که مالکیت مدارس بر عهده دولت باشد و اداره مدارس به مدیران و معلمان متقاضی واگذار شود و دولت بر طبق قراردادی با گروه فرهنگیان متقاضی طی زمان مشخص مدارس را در واقع به بخش خصوصی واگذار کند. اقتصاد مقاومتی مجموعه‌ای از سیاست‌ها است که در پی توانمندسازی جامعه برای رویارویی با تکانه‌های اقتصادی بوده و بر فرهنگ اسلامی استوار است.

اقتصاد در فارسی به معنای میانه‌روی و متعادل بودن دخل و خرج است. علم اقتصاد عبارت است از مطالعه : اینکه جوامع چگونه تصمیم می‌گیرند که با استفاده از منابع محدود و کمیاب چه کالایی، با چه روشی و برای چه کسی تولید شود. اقتصاد علمی است که چگونگی تصمیم‌گیری جامعه درباره‌ی تخصیص منابع کمیاب برای تولید کالا و خدمات جهت ارضای خواسته‌های نامحدود را بررسی می‌کند (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

اقتصاد عبارت است از :شناخت، ارزیابی و انتخاب روش‌هایی که بشر برای تولید و توزیع کالا و خدمات از منابع محدود به‌منظور مصرف به کار می‌برد (حافظی، ۱۳۸۲).

از نظر ارسطو علم اقتصاد علم مدیریت خانه است. آدام اسمیت اقتصاد را علم بررسی ماهیت ثروت از طریق قوانین تولید و توزیع است. آلفرد مارشال اقتصاد را مطالعه‌ی بشر در زندگی شغلی و حرفه‌ای برشمرده است (تقوی، ۱۳۷۶).

اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار، در شرایط کنونی تحریم و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن آنها و در شرایط آرمانی تبدیل چنین شرایطی به فرصت؛ اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید روانی بر مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. البته اقتصاد مقاومتی نباید منفعل و بسته باشد بلکه باید پویا و پیشرو تعریف شود (مروجی، ۱۳۹۶).

تاریخچه اقتصاد مقاومتی

در دیداری که کارآفرینان با مقام معظم رهبری در تاریخ شهریور ۱۳۸۹ داشتند اولین بار کلمه اقتصاد مقاومتی بیان شد. رهبر ضمن اشاره به معنای اقتصاد مقاومتی و مفهوم کارآفرینی، برای نیاز اساسی کشور به آنان دو دلیل فشار اقتصادی دشمنان و آمادگی کشور برای جهش را بیان کردند (مروجی، ۱۳۹۶). در داستان حضرت یوسف به این مطلب اشاره دارد که آن حضرت در مصر با بحران‌های عظیم مواجه بود و مشکلات اقتصادی، آن سرزمین را به کام ورشکستگی کشانده بود ولی طرح اقتصاد مقاومتی و نظارت دقیق ایشان بر اجرای قانون و عملکرد کارگزاران موجب شد که حضرت آن بحران سهمگین اقتصادی را به‌درستی مدیریت کنند و کشور را در امنیت و آرامش نگه‌دارند (مروجی، ۱۳۹۶).

نقش آموزش و پرورش در تحقق اقتصاد مقاومتی

از طریق محتوای نظام آموزشی و پرورشی به‌طور مستقیم با شخصیت فراگیران مرتبط می‌شود و آثار موردنظر را در نگرش، دانش، رفتار، انگیزه‌ها و شخصیت آنان بر جا می‌گذارد (پور موسوی، ۱۳۹۴). معمولاً دولت‌ها مختلف سعی دارند نیازهای خود را در رده‌های درس و مدارس دنبال کنند. برای مثال ایالات متحده آمریکا که دنیا را آشفته ساخته کتابی ۴۰۰ صفحه از وزارت دفاعش چاپ شده و به آموزش و پرورشش ارسال شده تا معلمان و مربیان هر مدرسه و آموزشگاه در لابه‌لای آموزش درس‌ها این مطالب کتاب را هم به دانش‌آموزان ارائه دهند؛ و دانش‌آموزان را با مسائل امنیتی داخلی و خارجی و دیگر نیازها آگاه سازند (مروجی، ۱۳۹۶).

برای اصلاح یک نظام علمی در جهت استفاده از آن برای پیشرفت و رشد جامعه، باید عناصر و عوامل مؤثر بر آن را شناخت و هر یک را متناسب با جایگاه از آسیب‌شناسی و اصلاح نمود. یک نظام آموزشی مرکب است از سه عنصر که با یکدیگر روابط متقابل دارند. این عناصر عبارت‌اند از معلم، متعلم و محتوای آموزشی که در خانواده‌ها، جامعه، آموزشگاه یا دانشگاه در فضایی تحت تأثیر عوامل سازمانی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی روابط فیما بین را شکل می‌دهند (رفیع پور، ۱۳۸۱).

برای اصلاح نظام آموزشی لازم است این سه عنصر و عوامل مؤثر بر آنها به‌دقت شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و برای تسریع روند مورد بازبینی قرار گیرند. یکی از وظایف اصلی نظام آموزشی انتقال اطلاعاتی است که فرد برای بهتر زیستن و حل مسائل جامعه بد آن‌ها نیاز دارد. این آموزه‌ها باید اولاً واقعی و عملی و ثانیاً مسئله محور باشند. آموزش انبوهی از مطالبی که هیچ فایده عملی نداشته و صرفاً مجموعه‌ای از حفظیات هستند، بدون اینکه ذهن دانش‌آموز را سؤال مند و جستجوگر سازند، نیروی انسانی مورد نیاز پیشرفت را تربیت نمی‌کند. دو اشکال عمده نظام آموزشی کشور ما عبارت است از: ۱- آموزش‌های نظری و بی رابطه با عمل، حفظی و نه مسئله محور، ۲- عدم ایجاد یک هویت فرهنگی با ابعاد دینی و ملی و ... در متعلم (طغیانی، ۱۳۹۴).

با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، قوای کشور، موظف شدند تا نقشه راه را برای عرصه‌های مختلف، تدوین و همه نمادها را برای پیاده‌سازی سیاست‌های یادشده ساماندهی کنند. در این راستا برای وزارت آموزش و پرورش، وظایف برنامه‌ریزی، تبیین اقتصاد مقاومتی و گفتمان سازی لازم با جلب مشارکت اندیشمندان تعیین شد. نظام آموزش عمومی کشور در این مسیر با چالش‌هایی چون ناشناخته بودن نسبی ابعاد اندیشه اقتصاد مقاومتی در قلمرو آموزش و پرورش و تنوع دیدگاه‌ها در مورد چشم‌انداز و چگونگی دستیابی به وضعیت مطلوب روبرو است که بر ضرورت تدوین برنامه و تعیین راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات تأکید می‌کند. پژوهش حاضر به‌عنوان گامی مقدماتی برای (تدوین برنامه عملیاتی زمان‌بندی شده برای ورود به مرحله اجرا و پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش) (انصاری، ۱۳۹۵).

جایگاه آموزش و پرورش در اقتصاد مقاومتی

برای آنکه کشوری قادر باشد در روبرویی با تنش‌های ناشی از تحولات خارجی، خود را در جریان تعدیل و تطبیق سریع قرار دهد، باید کارایی تطبیقی یا انعطاف‌پذیری ساختار نهادی آن بهبود یابد (داوودی و جعفریه، ۱۳۹۳).

آموزش و پرورش، نهادی است که به دلیل جایگاه ویژه الزامات ارزشی، فرهنگی و ویژگی‌های خاص هر کشور در پیاده‌سازی مجموعه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، می‌تواند نقشی کلیدی به عهده بگیرد و لذا شایسته است توجه بیشتری شود. بر اساس سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ‌شده، وزارت آموزش و پرورش موظف است نقشه راه را برای پیاده‌سازی سیاست‌های یادشده تدوین و ضمن به کار بستن آن‌ها در محیط درونی آموزش و پرورش، به پیاده‌سازی سیاست‌ها در جامعه کمک کند. برای دستیابی به هدف نخست لازم است راه‌هایی برای جبران کاستی در اعتبارات دولتی به‌عنوان یکی از پیامدهای بحران اقتصادی، یافته و با بهبود سطح کارایی در استفاده از منابع، برای بهبود سطح کیفی خدمات آموزشی تلاش کند. همچنین تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند تحول در فرهنگ و ارزش‌ها است و آموزش و پرورش می‌تواند نقشی کارساز را بر عهده گیرد. تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی برای خانواده‌ها و گفتمان سازی لازم برای جامعه، زمینه‌سازی فرهنگی لازم برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در کشور به‌ویژه پیاده‌سازی سیاست‌های اصلاح الگوی مصرف (اهداف اصلاح فرهنگ مصرف فردی، اجتماعی و کاهش شاخص شدت انرژی به‌عنوان یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی)، حفاظت از محیط‌زیست و کاهش سطح آسیب‌پذیری ناشی از بلایای طبیعی از مواردی هستند که برنامه‌ریزی آموزشی و درسی می‌تواند در برابر پیامدهای ناشی از تکان‌های اقتصادی، ایفای نقش کند (انصاری، ۱۳۹۵).

آموزش و پرورش به‌عنوان گسترده‌ترین دستگاه کشور جهت پیشبرد اهداف و انجام فعالیت‌های خود نیازمند حجم وسیعی از ملزومات مصرفی و تجهیزات و سایر منابع مادی است اگر آموزش و پرورش این نهاده‌ها را در سطوح مختلف از تولیدات داخلی تأمین نماید گام مهمی در مسیر تحقق اقتصاد مقاومتی برمی‌دارد. مهم‌ترین مزیت خرید کالای تولید کارخانه‌ها داخلی، ایجاد اشتغال برای جوانان ایرانی است؛ اما ایجاد

فرصت‌های شغلی و کاهش بحران بیکاری تنها مزیت آن نیست؛ افزایش ابتکارات تولیدکنندگان داخلی، افزایش ثروت ملی، کاهش تورم، کنترل نقدینگی و نهایتاً ایجاد استقلال سیاسی و اقتصادی به‌عنوان هدف‌هایی اقتصاد مقاومتی از دیگر مزایای خرید کالای ایرانی است (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷)

نظام آموزش عملی

نظام آموزشی باید به دانش‌آموز و دانشجو روش حل مسائلی که در آینده با آن روبرو می‌شود را بیاموزد. آموزش عملی نه فقط موجب می‌گردد که فرد با آزمایش آموخته‌های خود آنها را در عمل ادراک نماید، بلکه به دلیل تأثیری که انجام کارهای عملی بر تقویت قوه ادراک، روحیه جستجوگری و خلق ایده‌های نو در انسان دارند، ذهن فرد را برای مواجهه با مسائل آینده آماده می‌سازد. شاید یکی از دلایلی که ما امروزه توانایی حل مسائل کشور را نداریم نیز به همین موضوع برمی‌گردد. کشورهای غربی نیز بیشتر علومی که به جهان سوم منتقل می‌کنند، علوم نظری است و از این طریق جوامع مذکور را به مصرف‌کننده علم خود تبدیل می‌کنند چراکه علوم نظری بمانند علوم کاربردی و عملی، زاینده‌گی لازم را در ذهن مخاطبین به وجود نمی‌آورد و از آن طریق ارزش‌های علمی و فرهنگی خود که اساس وابستگی است را در جوامع جهان گسترش می‌دهند (رفیع پور، ۱۳۸۱).

وقتی در مدرسه ارزش‌های اخلاقی مانند صرفه‌جویی در مصرف منابع محوریت داشته باشند فراگیران نیز به‌طور غیرمستقیم آنها را کسب می‌کنند؛ حاکمیت مشارکت و تعاون، در مدیریت مصرف منابع عمومی در محیط آموزشی شخصیت فراگیران را از شکل‌گیری فردگرایی و عدم احساس مسئولیت در قبال مصرف بی‌رویه، دورنگه می‌دارد و باعث ایجاد فضای رفاقت سالم و تعامل سازنده و مؤثر با دیگران و درنهایت نهادینه‌سازی همکاری و مسئولیت در قبال استفاده صحیح از منابعی در جامعه می‌گردد. از طریق این فضاها می‌توان ارزش‌ها و مهارت‌های استفاده صحیح از وسایل، اموال و تجهیزات را در معرض دید فراگیران قرارداد (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

مواد و رسانه‌های آموزشی به‌عنوان تسهیل‌گران امر یادگیری که در مرکز توجه دانش‌آموزان قرار می‌گیرند می‌بایست از محصولات تولید داخل استفاده قرار گیرند و لازم است که این وسایل باکیفیت مناسب تهیه گردند که برای زمان طولانی‌تر مورد استفاده قرار گیرند (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷).

نقش آموزش و پرورش و معلمان در ایجاد و ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی

فعالیت‌های پژوهشی بخشی از فرآیند یاددهی و یادگیری دانش‌آموزان و تحصیل کارکنان آموزش و پرورش در دانشگاه‌ها و جشنواره‌های علمی پژوهشی را در برمی‌گیرد و پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش سالانه موضوعاتی را با عنوان اولویت‌های پژوهشی اعلام می‌نماید و از پژوهش‌ها با این موضوعات حمایت مالی می‌نماید. معلمان در رده‌های درس و مسئولان در نهادهای وابسته به آموزش و پرورش می‌توانند موضوعات پژوهشی را از موضوعات مرتبط با اقتصاد مقاومتی انتخاب و ارائه نمایند (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷). فضای مجازی و فناوری اطلاعات و ارتباطات به دلیل جذابیت داشتن برای فراگیران، این امکان را برای مربیان فراهم می‌آورد تا از این طریق ارزش‌ها و مهارت‌های استفاده هوشمندانه از منابع و اصول صرفه‌جویی را در دسترس فراگیران قرار دهند. همچنین سوق دادن آموزش‌ها به سمت الکترونیکی و مجازی و کاستن از وسایل مصرفی و هزینه‌ها.

روش‌های ایجاد اقتصاد مقاومتی در مدارس

از دیگر روش‌های ساده در رده‌های درس و مدارس می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- معرفی الگوهای ملی و دینی با موضوع صرفه‌جویی، از طریق طراحی فضای مدرسه مبتنی بر اصول استفاده‌ی بهینه از منابع با توجه به اقتضائات بومی؛
- ۲- نوشتن آیات، احادیث، روایات و سخنان بزرگان با موضوع مصرف صحیح در فضای مدرسه.
- ۳- اجازه به تولیدکنندگان برتر و مشهور داخلی مبنی بر معرفی کالاهای باکیفیت خود در محیط‌های آموزشی.

۴- فراهم آوردن شرایط لازم جهت استفاده بهینه از تجهیزات و وسایل با رعایت اصول نگهداری، صرفه‌جویی.

۵- احداث ساختمان‌ها و فضاهای آموزشی به‌گونه‌ای که هم بادوام باشند و هم مصرف انرژی را به حداقل برسانند.

ارتباط مستمر نظام آموزشی علاوه بر ارتباط با خانواده‌ها با سایر نهادها و دستگاه‌ها در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی بسیار سودمند است از قبیل افزایش مشارکت بخش خصوصی در فرآیند تعلیم و تربیت؛ استفاده از ظرفیت‌های نهادهای فرهنگی نظیر مساجد، پایگاه‌های بسیج و مؤسسات فرهنگی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها؛ بهره‌جویی از توان مؤسسات خیریه و مردم‌نهاد در گسترش و تجهیز فضاهای آموزشی و کاهش وابستگی به کمک‌های دولتی؛ ایجاد ارتباط بیشتر بین هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و مراکز صنعتی و تولیدی؛ ارائه‌ی تولیدات دست‌ساخته‌ی دانش‌آموزان به نمایشگاه‌های عرضه و فروش با کمک اصناف و نهادهای حمایتی نظیر کمیته امداد و بهزیستی (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷)

تعلیم و تربیت اقتصاد مقاومتی دو معنای عام و خاص دارد. معنای عام آن، لازم است در برنامه درسی ملی قرار بگیرد؛ اما معنی خاص آن که نیازمند کلیدواژه‌های خاصی است مانند: ۱- بهره‌وری و توانمندسازی. ۲- مقوله امنیت غذایی. ۳- مصرف (مروجی، ۱۳۹۶).

به‌طور مثال شاخص شدت انرژی به‌عنوان یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی، حفاظت از محیط‌زیست و کاهش سطح آسیب‌پذیری ناشی از بلایای طبیعی از مواردی هستند که برنامه‌ریزی آموزشی و درسی می‌تواند در برابر پیامدهای ناشی از تکانه‌های اقتصادی، ایفای نقش کند (انصاری، ۱۳۹۵).

نتیجه‌گیری

تقویت نقش آموزش و پرورش در پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در جامعه از اهمیت خاصی برخوردار است. در محتوا مقوله اقتصاد مقاومتی و حاشیه‌های آن یعنی اسراف و تبخر و حتی مفاهیم اولیه آن لازم است مورد توجه برنامه ریزان برنامه درسی قرار گیرد. با این امید که مربیان محترم با توجه به سن و ظرفیت کودک مسائل را طرح خواهند نمود.

در این زمینه با بازنگری کلی در محتوای کتب درسی به طوری که در کنار بیان و تقویت مهارت‌های اساسی زندگی به مفاهیمی مانند تولید ملی، ضرورت اشتغال، قناعت، تلاش و پشتکار و در نهایت مفهوم واقعی اقتصاد مقاومتی به طور مستقیم و غیرمستقیم و نظام مند پرداخته شود و این فرایند به صورت پیوسته در تمام مراحل تحصیلی دانش‌آموزان تکرار گردد به طوری که در ذهن دانش‌آموزان نهادینه گردد (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷)

چنانچه اقتصاد مقاومتی را اقتصادی بدانیم که دارای دو رکن اصلی پیشرفت مستمر و دائمی و مقاوم در برابر مشکلات و موانع مسیر است، لازم است آگاهی و شناخت لازم در مورد این دو مقوله شکل گیرد. مهم‌ترین عاملی که برای طی مسیر پیشرفت و توسعه در هر جامعه‌ای مطرح است، تحول فکری و فرهنگی آحاد مردم هست. این مهم در عرصه اقتصاد بدون توجه به تربیت و اصلاح فرهنگی آحاد آن جامعه در ابعاد مختلف و به‌ویژه از حیث حاصل نمی‌گردد. علی‌رغم تأکیدات مکرر و آیات و روایات متعددی که در زمینه مباحث اقتصادی وجود دارد که همگی به نوعی بر لزوم تربیت اقتصادی متفاوتی بر پایه اندیشه اسلامی دلالت دارند، با این وجود این حوزه مطالعاتی به صورت جدی مورد توجه قرار نگرفته است. در مقابل در مقوله تربیت اقتصادی سالیانی است که کشورهای پیشرفته برنامه‌های مختلفی را تدوین نموده و با تلاش‌های بسیار در حرکت هستند و در این میان موفقیت‌های بسیاری را نیز به دست آورده‌اند. تجربه طراحی و تدوین استانداردهای ملی تربیت اقتصادی از جمله تجربیات موفق بوده است که مبتنی بر مبانی اقتصاد سرمایه‌داری تولید شده و به نوعی می‌توان آن را الگوی فرهنگ‌سازی این تفکر اقتصادی در دنیا نامید (طغیانی، ۱۳۹۴).

نظام آموزش و پرورش کشور به عنوان رکن اساسی تربیت نیروی انسانی کشور در تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نقش مهمی دارد که از جمله می‌توان به افزایش سهم سرمایه انسانی در اقتصاد از طریق ارتقا آموزش، محور قرار دادن بهره‌وری و توانمندسازی نیروی کار، اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالای داخلی، فعال‌سازی منابع و سرمایه‌های انسانی در جهت توسعه کارآفرینی، پیشبرد اقتصاد دانش بنیان و اجرای نقشه جامع علمی کشور و تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان سازی آن، آموزش مستقیم مفاهیم مرتبط با اقتصاد مقاومتی، تربیت اقتصادی، افزایش مهارت‌های اقتصادی، فرهنگ‌سازی و ترویج سبک زندگی اقتصادی، استفاده‌ی بهینه از نهاده‌ها و منابع در دسترس، گسترش عدالت اجتماعی و ... اشاره کرد (سلطانی نژاد، ۱۳۹۷). آموزش و پرورش به عنوان بزرگ‌ترین دستگاه فرهنگی و مولد نیروی انسانی بیش از گذشته دغدغه‌های رهبر معظم انقلاب را در دستور کار خود قرار دهد و با آموزش مفاهیم پایه و اساسی اقتصاد بر استحکام و مقاومت اقتصاد اسلامی بکوشد؛ یعنی باید مفاهیمی آموزش داده شود که هم باعث ایجاد دیوار دفاعی در مقابل دشمنان شود که به فکر انهدام چرخه اقتصادی کشور با ترفندهایی مانند تحریم‌ها هستند و هم مسیرهای انحرافی راهزنان اقتصاد داخلی را که در قالب رشوه، ربا، احتکار، رانت‌خواری، پارتی‌بازی و ... بروز و ظهور پیدا می‌کند، ریشه‌کن کند. در آموزش و پرورش مسائلی وجود دارد که موجب ائتلاف آموزشی می‌گردد. در شرایط اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش باید به دنبال راه‌های کاهش ائتلاف آموزشی باشیم، از این لحاظ باید به دنبال تأمین منابع باشیم و از وابسته بودن بودجه آموزش و پرورش به بودجه‌ی دولتی و درآمد نفت بکاهیم و در توانمندسازی بخش خصوصی برای اداره آموزش و پرورش بکوشیم. نتیجه اینکه یک نظام آموزشی مسئول وزنده نمی‌تواند متناسب با اقتصاد مقاومتی عمل نکند. کارکرد نظام آموزشی آن است که کودکان و نوجوانان و جوانان یک کشور را متناسب با شرایط و نیازهای تاریخی آن برهه تربیت کند (طغیانی، ۱۳۹۴).

پیشنهادهات

در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی پیشنهادانی در ادامه ارائه می‌شود:

۱- ایجاد توانمندی در دانش‌آموزان برای کارآفرینی

۲- تقویت روحیه میهن‌دوستی و حمایت از کالاهای ملی

۳- آموزش نوع کارآفرینی متناسب با هر منطقه جغرافیایی

۴- کار عملی خواستن از دانش‌آموزان در کارآفرینی

۵- برگزاری رده‌های آموزش چگونگی استفاده بهینه از منابع دسترس

۶- ایجاد مهارت صرفه‌جویی

۷- آموزش روش‌های خلاقانه و جذاب برای صرفه‌جویی برای دانش‌آموزان و خانواده‌ها

۸- برگزاری مسابقات مجازی بین دانش‌آموزان در زمینه گسترش فرهنگ خرید داخلی و صرفه‌جویی در

جامعه

۹- معرفی الگوهای ملی و دینی با موضوع صرفه‌جویی

۱۰- اجازه به تولیدکنندگان برتر و مشهور داخلی مبنی بر معرفی کالاهای باکیفیت خود در محیط‌های

آموزشی

۱۱- روش تدریس بحث گروهی (اظهارنظر در ارتباط با شیوهی مصرف)

۱۲- روش تدریس نمایشی و ایفای نقش (آداب‌ورسوم ملی و شیوه‌های رفتاری صحیح در هنگام استفاده

از مواد و منابع)

۱۳- روش تدریس گردش علمی و فرهنگی

منابع

- ۱- انصاری، عبدالله. (۱۳۹۵). پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش، برنامه اقدام. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج
- ۲- قیومی پور، رضا. (۱۳۹۷). ایران (۲۰) روند پژوهش چهل سالگی جمهوری اسلامی ایران. موسسه چاپ و نشر دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- ۳- طغیانی، مهدی. (۱۳۹۴). درآمدی بر اقتصاد مقاومتی و آموزش و پرورش
- ۴- مروجی، مهدی. (۱۳۹۶). ضرورت ورود اقتصاد مقاومتی در برنامه درسی پیش دبستان. کارشناس ارشد تعلیم و تربیت اسلامی
- ۵- کلانتری، اکبر. (۱۳۹۱). اسلام و الگوی مصرف. تهران، موسسه‌ی بوستان کتاب
- ۶- سلطانی نژاد، احسان. (۱۳۹۷). نقش نظام آموزش و پرورش در تحقق اقتصاد مقاومتی. اجلاس ملی اجتماعی
- ۷- حافظی، مهران. (۱۳۸۲). اقتصاد کلان. اهواز، انتشارات خاتم سبز
- ۸- تقوی، مهدی. (۱۳۷۶). اصول علم اقتصاد. تهران، دانشگاه پیام نور
- ۹- پور موسوی، سید احمد. (۱۳۹۴). نقش نظام آموزش و پرورش در فرهنگ‌سازی مصرف بهینه‌ی آب. اولین اجلاس بین‌المللی مهندسی محیط‌زیست
- ۱۰- دانش جعفری، داوود. (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی مفاهیم و راهکارها. نقش حماسه اقتصادی و واکاوی ابعاد دفاعی امنیتی آن.
- ۱۱- داوودی، پرویز، جعفریه، فاطمه سادات. (۱۳۹۳). نگرشی نهادی بر ساختار سازی قدرت در عرصه داخلی برای نیل به اقتصاد مقاومتی. فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه، سال نوزدهم

۱۲- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۳۹۰). مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران